

FIBULELE ROMANE DE LA MICĂSASA

Cercetările arheologice efectuate începând din anul 1976 până în prezent, cu întreruperi între anii 1987—1990¹, au dus la descoperirea, în vatra actuală a comunei Micăsasa, jud. Sibiu, pe aproximativ 20 ha², a unei mari așezări romane, a celui mai mare centru ceramic cunoscut până în prezent în Dacia³. Cu prilejul acestor cercetări efectuate în diferite puncte ale așezării s-a constatat în stratul de cultură, de-o consistență materială asemănătoare aceluia din mediul urban, în multe cazuri trei niveluri de construcție. Aceste trei niveluri, primul de scurtă durată⁴, cel de al doilea mult mai substanțial și mult mai îndelungat în timp⁵, iar în al treilea, mult mai înfloritor⁶, acoperă perioada în existență a așezării din primii ani de la instalarea administrației romane în Dacia și până la retragerea acesteia.

În cadrul acestei așezări, după cum rezultă din cercetările arheologice, fondată de coloniști proveniți cu precădere din provinciile occidentale dar și din provinciile vecine și din lumea elenistică, îi întâlnim și pe autohtoni, pe daci. Urme ale acestora sunt prezente peste tot, în toate nivelurile. Mai ales, în nivelul doi în preajma cuptoarelor pentru ars oale și chiar în ruinele atelierelor. Prezența lor este atestată prin produse ceramice de tradiție dacică, preromană și după cum se va arăta, se pare, și prin prezența fibulelor din fier descoperite.

În toate aceste niveluri, îndeosebi în nivelul doi, s-au găsit până în prezent, în tot cuprinsul așezării, purtate și pierdute de locuitorii acestui habitat, 83 fibule și fragmente de fibule dintre care 75 din bronz și 8 din fier și care cronologic se încadrează, după cum se va vedea, în perioada de dănuire a acestuia.

Cele 83 de fibule și fragmente de fibule se înscriu ca tipuri în contextul mai larg al fibulelor romane din zona provinciilor dunărene. Ast-

¹ În anii 1983—1986 efectuându-se câte două campanii.

² Din care s-au cercetat deocamdată, doar 23,46 ari.

³ I. Mitrofan, în *Dacia* N.S., XXXIV, 1990, p. 129—138; idem, în *RCRF*, XXIX—XXX, 1991, p. 173—200; idem, în *ActaMN*, XXIX—XXX, 1991, p. 173—200.

⁴ Din acest nivel reiese că fondatorii așezării, coloniști s-au stabilit aici, la început, construindu-și barăci ori case din lemn.

⁵ Bogat în vestigii mult mai substanțiale provenind de la construcții, unele cu fundații din pietre de râu, cu pereți din pari îngrădiți și apoi lutuiți și tencuiți, unele acoperite cu țigle sau de la ateliere și cuptoare pentru olărit, dintre care, multe dintre ele în zona centrală a așezării au sfârșit printr-un puternic incendiu, precum și de la diferite alte amenajări. Viața habitatului în acest timp, care pare să cuprindă perioada dintre mijlocul sec. II și prima parte a sec. III, pare să fi fost mult mai intensă și să fi suferit profunde prefaceri.

⁶ În urma dezastruosului incendiu, produs în zona centrală a așezării, terenul a fost nivelat și au fost identificate numeroase clădiri și somptuoase edificii publice, aparținând, se pare, mijlocului sec. III și primei părți a aceleia de a doua jumătate a acestui secol.

fel piesele de la Micăsasa au analogii perfecte în Noricum, Pannonia, Moesia. Procentual domină fibulele puternic profilate (45%), urmează apoi fibulele cu genunchi (12%). După al treilea sfert al sec. II d.Ch. se observă întrebuintarea, mai ales, a fibulelor cu balama (fibule în formă de T, fibule emailate, fibule cataramă, fibule cu piciorul întors pe dedesubt). Un fenomen interesant îl constituie existența unui număr de 8 piese de fier, număr record pentru o așezare romană din Dacia și chiar din Imperiu. O explicație plauzibilă în stadiul actual al cercetării ar consta în purtarea acestor fibule de către autohtoni.

CATALOG⁷

Fibulele sunt în colecția MNIT

1. Bronz, fragmentară, L = 5,1 cm; resortul format din 4 spire, coarda interioară. Corpul rombic în secțiune era ornamentat cu mici incizii în formă de V. Piciorul trapezoidal. Fibulă soldat. Analogii: Gornea⁸ Zugmantel⁹. Inceputul sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42163. Inedită (Fig. 1/1).
2. Fier, fragmentară, L = 5,3 cm; resortul format din 8 spire, coarda interioară. Corpul puternic curbat (semirotond în secțiune) se termină într-o portagrafă trapezoidală. Fibulă arbaletă. Chinteni¹⁰, Singidunum¹¹. Sec. III d.Ch., Micăsasa, 1994. Inedită (Fig. 1/2).
3. Fier, întreagă, L = 5 cm; resortul format din 8 spire, coarda interioară. Piciorul trapezoidal. Același tip cu piesa nr. 2. Micăsasa; nr. inv. v/42188. Inedită (Fig. 1/3).
4. Fier, întreagă, L = 6 cm; resortul format din 8 spire, coarda interioară. Piciorul trapezoidal. Același tip cu piesa nr. 2; Micăsasa; nr. inv. v/43887. Inedită (Fig. 1/4).
5. Fier, fragmentară, L = 4,8 cm; se păstrează corpul (dreptunghiular în secțiune) și o parte din picior. Același tip cu piesa nr. 2; Micăsasa; nr. inv. v/42181. Inedită (Fig. 1/5).
6. Fier, fragmentară, L = 4,5 cm; corpul puternic îndoit se termină într-o portagrafă trapezoidală. Același tip cu piesa nr. 2. Micăsasa; nr. inv. v/42153. Inedită (Fig. 1/6).
7. Fier, fragmentară, L = 5,3 cm; corpul (semicircular în secțiune) este puternic îndoit în forma literei D. Portagrafa trapezoidală. Același tip cu piesa nr. 2. Micăsasa; nr. inv. v/42182. Inedită (Fig. 1/7).
8. Bronz, fragmentară, L = 2,3 cm; resortul, format din 10 spire, este protejat de o plăcuță. Din corp se păstrează o mică parte ce cuprinde o nodozitate prinsă între două aripioare cu capetele unite (cu patru mici „antene” deasupra). Fibulă cu aripioare norico-panonică. Varianta Garbsch 238 q. Porolissum¹², Lasseldorf¹³. Prima jumătate a sec. II d.Ch., Micăsasa; nr. inv. v/42198. Inedită (Fig. 11/8).

⁷ Piesele vor fi prezentate după sistemul *Corpus Signorum Imperii Romani*.

⁸ N. Gudea, *Gornea. Așezări din epoca romană și romană târzie*, Reșița, 1977, p. 31, fig. 14/5.

⁹ A. Böhme, în *SaalbJahrb*, XXIX, 1972, p. 13—14, pl. 4/174.

¹⁰ D. Alicu, în *ActaMN*, 31, I, 1994, p. 565, pl. XVII/2.

¹¹ D. Bojović, *Rimske fibula Singidunuma*, Beograd, 1983, pl. XVIII/163.

¹² I. Bajusz, S. Cociș, în *ActaMP*, XIX, 1995 (sub tipar).

¹³ J. Garbsch, *Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert*, München, 1965, p. 70, pl. 35/8.

9. Bronz, fragmentară, L = 4,2 cm; se păstrează piciorul și portagrafa. Aceasta din urmă este traforată cu ornamente în formă de cerc și stele, iar marginile cu incizii în formă de dinți de lup. Același tip ca piesa nr. 8. Micăsasa; nr. inv. v/42168. Inedită (Fig. 11/9).
10. Bronz, întreagă, L = 6 cm; resortul format din 8 spire, coarda înaltă și exterioră. O placă dreptunghiulară protejează resortul. Capul lățit se îngustează spre corp pe care este o nodozitate realizată din trei creste. Piciorul este decorat cu o nervură mediană și două rânduri de incizii în formă de dinți de lup și se termină într-un buton puternic. Portagrafa dreptunghiulară. Fibulă puternic profilată, varianta cu placă la cap. Cluj-Napoca¹⁴, Siscia¹⁵. Prima jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42192. Inedită (Fig. 11/10).
11. Bronz, fragmentară, L = 6 cm; piesa executată dintr-o singură bucată. Resortul format din 10 spire, coarda înaltă. La cap are o placă protectoare. Pe cap o nodozitate. Piciorul se termină într-un buton. Portagrafa dreptunghiulară. Fibulă puternic profilată, varianta timpurie. Porolissum¹⁶, Siscia¹⁷. Prima jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v 43875. Inedită (Fig. 11/11).
12. Bronz, fragmentară, L = 4,4 cm; se păstrează o nodozitate pe corp. Piciorul, cu o nervură mediană, se termină într-un buton. Portagrafa trapezoidală. Fibulă puternic profilată, nu se poate determina varianta. Prima jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42162. Inedită (Fig. 11/12).
13. Bronz, fragmentară, L = 1,8 cm; se păstrează capul fibulei. Același tip cu piesa nr. 10. Micăsasa, 1994. Inedită (Fig. 11/13).
14. Bronz, întreagă, L = 4 cm; resortul din 8 spire, coarda înaltă și exterioră. Capul mic, pe corp o nodozitate. Piciorul se termină în buton. Portagrafa dreptunghiulară. Același tip cu piesa nr. 10. Micăsasa; nr. inv. v/42183. Inedită (Fig. 11/14).
15. Bronz, fragmentară, L = 3,8 cm; se păstrează resortul cu 8 spire. Capul lățit protejat de o plăcuță. Pe corp o nodozitate. Piciorul se termină în buton. Portagrafa dreptunghiulară. Același tip cu piesa nr. 10. Micăsasa; nr. inv. v/42178. Inedită (Fig. 11/15).
16. Bronz, fragmentară, L = 5 cm; se păstrează o nodozitate de pe corp și piciorul ornamentat cu incizii în formă de dinți de lup și o nervură mediană. Portagrafa trapezoidală. Fibulă puternic profilată nu se poate determina varianta. Prima jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42186. Inedită (Fig. 11/16).
17. Bronz, fragmentară, L = 2,1 cm; resortul format din 8 spire, coarda înaltă și exterioră. Capul mare fațetat. Același tip cu nr. 10. Micăsasa; nr. inv. v/42172. Inedită (Fig. 11/17).
18. Bronz, fragmentară, L = 1,5 cm; resortul format din 8 spire, coarda înaltă și exterioră. Capul fațetat. Fibulă puternic profilată; nu se poate determina varianta. Prima jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42189. Inedită (Fig. 11/18).
19. Bronz, fragmentară, L = 2,6 cm; resortul format din 8 spire, capul lat are o nervură mediană pe mijloc. Fibulă puternic profilată, varianta fără placă. Cluj-Napoca¹⁸, Lauriacum¹⁹. Prima jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42179. Inedită (Fig. 11/19).
20. Bronz, fragmentară, L = 4,8 cm; resortul format din 8 spire. Coarda înaltă. Capul lățit cu o nervură mediană. Pe corp o nodozitate discooidală. Piciorul lung are o nervură mediană fiind ornamentat cu incizii în formă de dinți de lup. La capăt un buton. Portagrafa dreptunghiulară. Același tip cu piesa nr. 19. Micăsasa, 1994. Inedită (Fig. 11/20).
21. Bronz, întreagă, L = 5,3 cm; resortul format din 8 spire. Coardă înaltă. Capul lățit cu o nervură mediană și ornamentat cu incizii în formă de dinți de lup. Pe corp o nervură mediană. Piciorul este ornamentat identic cu partea supe-

¹⁴ Atelier de fibule, săpături inedite, S. Cociș, V. Voișian, Viorica Rusu-Bolindeț.

¹⁵ R. Košćević, *Antičke fibule s produčja Siska*, Zagreb, 1980, pl. XVI/114.

¹⁶ N. Gudea, în *ActaMP*, XIII, 1989, p. 1042, pl. CLXXXIII/11.

¹⁷ R. Košćević, *op. cit.*, pl. XV/105.

¹⁸ Vezi nota 14.

¹⁹ W. Jobst, în *Förschungen in Lauriacum* 10, 1975, Linz, 1975, p. 30—35, pl. 7/51—52.

- rioară a piesei. Portagrafa dreptunghiulară. Același tip cu piesa nr. 19. Micăsasa; nr. inv. v/42180. Inedită (Fig. III/21).
22. Bronz, fragmentară, L = 3,8 cm; capul lățit are o nervură mediană. Pe corp o nodozitate. Piciorul cu o nervură mediană se termină cu un buton. Portagrafa dreptunghiulară. Același tip cu piesa nr. 19. Micăsasa; nr. inv. v/42159. Inedită (Fig. III/22).
23. Bronz, fragmentară, L = 3,5 cm; resortul format din 8 spire. Capul lățit are o nervură mediană ce continuă și pe picior. Același tip cu piesa nr. 19. Micăsasa; nr. inv. v/42191. Inedită (Fig. III/23).
24. Bronz, întreagă, L = 3,8 cm; resortul format din 8 spire. Capul lățit are o nervură mediană ce continuă și pe picior. Pe corp o nodozitate. Același tip cu piesa nr. 19. Micăsasa; nr. inv. v/42156. Inedită (Fig. III/24).
25. Bronz, fragmentară, L = 2,7 cm; capul lățit, pe corp o nodozitate. Același tip cu piesa nr. 19. Micăsasa, 1994. Inedită (Fig. III/25).
26. Bronz, fragmentară, L = 1,7 cm; resortul format din 8 spire. Pe corp o nervură mediană. Același tip cu piesa nr. 19. Micăsasa; nr. inv. v/42197. Inedită (Fig. III/26).
27. Bronz, fragmentară, L = 3 cm; piciorul puternic curbat se termină într-un buton. Portagrafa dreptunghiulară. Fibulă puternic profilată, nu se poate determina varianta. Prima jumătate a sec. II, d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42175. Inedită (Fig. III/27).
28. Bronz, fragmentară, L = 4,7 cm; resortul format din 8 spire. Capul lățit; pe cap are o nervură mediană și o nodozitate. Piciorul se termină în buton. Portagrafa dreptunghiulară. Același tip cu piesa nr. 19. Micăsasa, 1992. Inedită (Fig. IV/28).
29. Bronz, fragmentară, L = 4,5 cm; resortul format din 8 spire. Capul lățit are spre arc două incizii. Pe corp o nodozitate formată din trei creste. Piciorul are o nervură mediană și se termină într-un buton. Portagrafa dreptunghiulară. Fibulă puternic profilată, varianta cu incizii la cap. Cluj-Napoca²⁰. Siscia²¹. Prima jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa, 1994. Inedită (Fig. IV/29).
30. Bronz, fragmentară, L = 3,3 cm; se păstrează capul cu două incizii spre resort și o parte din corp cu o nodozitate formată din creste. Același tip cu piesa nr. 28. Micăsasa; nr. inv. v/42184. Inedită (Fig. IV/30).
31. Bronz, întreagă, L = 3,5 cm; resortul format din 8 spire. Capul mic fațetat este despărțit spre resort de o placă, iar spre picior de o nodozitate. Piciorul trapezoidal. Portagrafa dreptunghiulară. Fibulă puternic profilată, varianta cu piciorul trapezoidal. Buciumi²², Lauriacum²³. Prima jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/4386. Inedită (Fig. IV/31).
32. Bronz, întreagă, L = 3,8 cm; resortul format din 8 spire. Capul mic fațetat este despărțit spre resort de o placă. O nodozitate pe cap. Piciorul trapezoidal cu ornamente în formă de dinți de lup. Același tip cu piesa nr. 30. Micăsasa; nr. inv. v/42592. Inedită (Fig. IV/32).
33. Bronz, fragmentară, L = 3,2 cm; resortul are 8 spire. Capul mic fațetat, o nodozitate pe corp. Același tip cu piesa nr. 30. Micăsasa; nr. inv. v/42199. Inedită (Fig. IV/33).
34. Bronz, fragmentară, L = 2 cm; resortul are 8 spire, capul mic în forma unei trompete. O nodozitate pe corp. Piciorul ornamentat cu incizii în formă de dinți de lup. Fibulă puternic profilată, varianta cu piciorul trapezoidal și fără plăcuță la cap. Porolissum²⁴. Prima jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42193. Inedită (Fig. IV/34).
35. Bronz, întreagă, L = 5,3 cm; resortul format din 8 spire. Capul fibulei este format de o plăcuță dreptunghiulară. Corpul are o nervură mediană și se termină într-o nodozitate. Piciorul scurt ornamentat cu dinți de lup. Portagrafa dreptunghiulară. Fibulă puternic profilată, varianta cu capul dreptunghiular.

²⁰ Vezi nota 14.

²¹ R. Košćević, *op. cit.*, pl. XVI/113.

²² E. Chirilă și colab., *Castrul roman de la Buciumi*, Cluj, 1972, pl. XCIII/1.

²³ W. Jobst, *op. cit.*, p. 38—39, pl. 6/44.

²⁴ N. Gudea, V. Lucăcel, în *ActaMP*, III, 1979, p. 340, pl. XVI/189.

- Porolissum²⁵, Lauriacum²⁶. A doua jumătate a sec. II — începutul sec. III d.Ch. Micăsasa, 1991. Inedită (Fig. IV/35).
36. Bronz, fragmentară, L = 3,4 cm; resortul format din 8 spire. Capul fibulei este format de o plăcuță dreptunghiulară. Corpul are o nervură mediană fiind ornamentat cu incizii în formă de dinți de lup. Același tip cu piesa nr. 35. Micăsasa; nr. inv. v/42196. Inedită (Fig. IV/36).
37. Bronz, fragmentară, L = 2,9 cm; resortul format din 10 spire. Capul în forma unei trompete cu o placă circulară protectoare. Pe corp o nodozitate din creste. Piciorul se termină în buton. Fibulă trompetă, varianta pannonică. Porolissum²⁷, Pannonia²⁸. A doua jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42168. Inedită (Fig. V/37).
38. Bronz, fragmentară, L = 1,5 cm; se păstrează piciorul, o nodozitate și un buton terminal. Fibulă același tip cu piesa nr. 37. Micăsasa; nr. inv. v/42200. Inedită (Fig. V/38).
39. Bronz, fragmentară, L = 2 cm; resortul format din 12 spire. Capul în forma unei trompete. Placa protectoare este ornamentată cu incizii în formă de dinți de lup. Același tip cu piesa nr. 35. Micăsasa; nr. inv. v/42160. Inedită (Fig. IV/39).
40. Bronz, fragmentară, L = 3,5 cm; se păstrează capul fațetat. Fibulă trompetă varianta cu capul fațetat. Micia²⁹, Moravia³⁰. A doua jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42157; Inedită (Fig. V/40).
41. Bronz, fragmentară, L = 1,5 cm; resortul format din 8 spire. Capul lătit în forma unei ancore. Fibulă cu capul în formă de ancoră, varianta timpurie; Cluj-Napoca³¹, Singidunum³². Prima jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42150. Inedită (Fig. V/41).
42. Bronz, fragmentară, L = 6 cm; resortul este format din 12 spire protejate de o plăcuță dreptunghiulară. Capul mare are forma unei ancore, având două butoane la capăt. Pe corp o nodozitate și două aripioare. Piciorul masiv se termină într-un buton. Portagrafa trapezoidală. Fibulă cu capul în formă de ancoră. Apulum³³, Siscia³⁴. Mijlocul sec. II — începutul sec. III d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/43879. Inedită (Fig. V/42).
43. Bronz, întreagă, L = 3 cm; resortul format din 8 spire. Capul este semicircular. Corpul puternic curbat este fațetat. Piciorul se termină drept. Portagrafa trapezoidală. Fibulă cu genunchi, varianta cu capul semicircular. Porolissum³⁵, Augst³⁶. Prima jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa, 1992. Inedită (Fig. VI/43).
44. Bronz, fragmentară, L = 4 cm; resortul format din 8 spire. Capul este semicircular și ornamentat cu dinți de lup. Piciorul se termină în buton. Portagrafa înaltă și dreptunghiulară. Același tip ca piesa nr. 43. Micăsasa, 1993. Inedită (Fig. VI/44).
45. Bronz fragmentară, L = 4,5 cm; capul este semicircular. Corpul puternic curbat este fațetat. Piciorul se termină în buton. Portagrafa este înaltă și dreptunghiulară. Fibulă cu genunchi. Același tip cu piesa nr. 43. Micăsasa; nr. inv. v/42202. Inedită (Fig. VI/45).
46. Bronz fragmentară, L = 3,6 cm; corpul curbat, piciorul se termină în buton. Portagrafa înaltă și dreptunghiulară. Același tip cu piesa nr. 43. Micăsasa; nr. inv. v/42198. Inedită (Fig. VI/46).
47. Bronz, fragmentară, L = 4 cm; resortul format din 8 spire. Capul mic semicircular. Corpul puternic curbat. Același tip cu piesa nr. 43. Micăsasa; nr. inv. v/42155. Inedită (Fig. VI/47).

²⁵ Idem, *op. cit.*, p. 326, pl. II/19.

²⁶ W. Jobst, *op. cit.*, p. 56—57, pl. 14/90—95.

²⁷ N. Gudea, V. Lucăcel, *op. cit.*, p. 329, pl. V/50—51.

²⁸ E. Paték, în *DissPann*, 11, 19, 1942, pl. XXII/8—10.

²⁹ S. Cociș, A. Rusu, în *Sargetia*, XX, 1986—1987, p. 142, pl. II/7.

³⁰ J. Peškař, *Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren*, Praga, 1972, p.

88, pl. 14/4.

³¹ Vezi nota 14.

³² D. Bojović, *op. cit.*, pl. XVII/148.

³³ I. H. Crișan, în *ActaMP*, III, 1979, p. 306, pl. III/4.

³⁴ R. Košćević, *op. cit.*, pl. XX/149.

³⁵ N. Gudea, V. Lucăcel, *op. cit.*, p. 336, pl. XII/132—135.

³⁶ E. Riha, în *Forschungen in Augst*, 3, 1979, p. 75, pl. 10/261.

48. Bronz, întreagă, $L = 3,5$ cm; resortul format din 8 spire. Capul mic semirond ornamentat cu incizii în formă de dinți de lup. Același tip cu piesa nr. 43. Micăsasa; nr. inv. v/43881. Inedită (Fig. VI/48).
49. Bronz, fragmentară, $L = 2,7$ cm; resortul format din 8 spire este introdus într-o rolă. Capul mic semirond. Corpul curbat în forma literei D. Piciorul se termină în buton. Portagrafa dreptunghiulară. Fibulă cu genunchi, varianta cu resortul în rolă. Potaissa³⁷, Singidunum³⁸. A doua jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42165. Inedită (Fig. VI 49).
50. Bronz, fragmentară, $L = 4,5$ cm; piciorul format din 10 spire este introdus într-o rolă. Piciorul se termină într-un buton. Același tip cu piesa nr. 49. Micăsasa; nr. inv. v/42177. Inedită (Fig. VII/50).
51. Bronz, fragmentară, $L = 3,4$ cm; resortul format din 10 spire, introdus într-o rolă. Capul mic semirond. Corpul este fațetat. Piciorul se termină în buton. Portagrafa este dreptunghiulară. Același tip cu piesa nr. 49. Micăsasa; nr. inv. v/43878. Inedită (Fig. VII/51).
52. Bronz, întreagă, $L = 4$ cm; sistemul de închidere prin balama. Capul mic semirond. Corpul și piciorul fațetat. Portagrafa dreptunghiulară este zimțată pe marginea exterioară. Fibulă cu genunchi, varianta cu balama, Ulpia Traiana³⁹, Gallia⁴⁰. A doua jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v 42151. Inedită (Fig. VII/52).
53. Bronz, fragmentară, $L = 5$ cm; orificiul de prindere se termină într-un buton. Corpul puternic curbat este fațetat. Piciorul este, de asemenea, fațetat și se termină într-un buton. Portagrafa este dreptunghiulară. Fibulă de tip sarmatic. Micia⁴¹, Lauriacum⁴². A doua jumătate a sec. II e.n. — începutul sec. III d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42169. Inedită (Fig. VII/53).
54. Bronz, întreagă, $L = 2,4$ cm; resortul format din 8 spire. Corpul piesei reprezintă o pasăre. Ornamentat cu incizii în formă de dinți de lup. Fibulă zoomorfă. Gherla⁴³, Siscia⁴⁴. Secolul II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. 43877. Inedită (Fig. VII/54).
55. Fier, întreagă, $L = 5,5$ cm; sistemul de închidere prin balama. Corpul lătit la cap se îngustează spre picior. Piciorul trapezoidal se termină într-un buton. Fibulă Aucissa târzie. Drobeta⁴⁵, Singidunum⁴⁶. A doua jumătate a sec. II d.Ch. Micăsasa, 1994; nr. inv. v/42152. Inedită (Fig. VII/55).
56. Bronz, fragmentară, $L = 5,4$ cm; sistemul de închidere prin balama. La cap piesa avea un buton. Corpul triunghiular în secțiune este puternic curbat, având două nodozități aplatizate în fapt două triunghiuri. Piciorul fațetat. Portagrafa dreptunghiulară. Fibula în formă de T, varianta cu două nodozități. Potaissa³⁷, Singidunum⁴⁶. Al treilea sfert al sec. II — prima jumătate a sec. III d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42176. Inedită (Fig. VIII/56).
57. Bronz, fragmentară, $L = 3,7$ cm; la cap piesa are un buton. Pe corp o nervură mediană și două nodozități aplatizate. Piciorul are tot o nervură mediană. Portagrafa scurtă și dreptunghiulară. Același tip cu piesa nr. 56. Micăsasa; nr. inv. v/42149. Inedită (Fig. VIII/57).
58. Bronz, întreagă, $L = 5,3$ cm; sistemul de închidere prin balama. La cap piesa are un buton. Corpul curbat are două incizii longitudinale adâncite. La bază are o nervură unghiulară. Portagrafa trapezoidală. Fibulă în formă de T,

³⁷ M. Bărbulescu, *Potaissa. Studiu monografic*, Turda, 1994, p. 144, fig. 32/5.

³⁸ D. Bojović, *op. cit.*, pl. XXIII/212.

³⁹ Informație amabilă A. Rusu.

⁴⁰ M. Feugere, *Les fibules en Gaule Méridionales de la conquête à fin du Ve siècle après J. -C.*, Paris, 1985, pl. 139/1742.

⁴¹ S. Cociș, în *ActaMN*, XXII—XXIII, 1985—1986, p. 534, pl. III/2.

⁴² W. Jobst, *op. cit.*, pl. 26/193.

⁴³ S. Cociș, R. Radevan, R. Pintea, în *ActaMP*, XVI, 1992, pl. V/69.

⁴⁴ R. Košević, *op. cit.*, pl. XIX, 142.

⁴⁵ D. Popescu, în *Dacia*, N.S., IX—X, 1941—1943, 1945, p. 488, fig. 2/12—15.

⁴⁶ D. Bojović, *op. cit.*, pl. III/22, 23.

⁴⁷ M. Bărbulescu, *op. cit.*, p. 145, fig. 33/4.

⁴⁸ D. Bojović, *op. cit.*, pl. XXXVII, 354.

- varianta cu o nodozitate. Potaissa⁴⁹, Dura Europos⁵⁰. Al treilea sfert al sec. II — primul sfert al sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/43880. Inedită (Fig. VIII/58).
59. Bronz, fragmentară, L = 2,7 cm; sistemul de închidere prin balama. La cap piesa are un buton dreptunghiular. Corpul puternic curbat este trapezoidal, îngustându-se spre picior unde are două sau trei incizii. Un alt ornament constă din două șiruri de incizii longitudinale. Fibulă în formă de T, varianta cu corpul trapezoidal. Micia⁵¹, Aquincum⁵². Al treilea sfert al sec. II — primul sfert al sec. II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42164. Inedită (Fig. VIII/59).
60. Bronz, fragmentară, L = 3 cm; sistemul de închidere prin balama. Corpul este trapezoidal, cu două rânduri de incizii longitudinale. Același tip ca piesa nr. 59. Micăsasa. 1994. Inedită (Fig. VIII/60).
61. Bronz, fragmentară, L = 2,9 cm; sistemul de închidere prin balama. Corpul trapezoidal cu două incizii longitudinale. Același tip ca piesa nr. 59. Micăsasa; nr. inv. v/42187. Inedită (Fig. VIII/61).
62. Bronz, întreagă, L = 4,5 cm; sistemul de închidere prin balama. Brațele scurte, la cap un buton dreptunghiular. Corpul trapezoidal este ornamentat cu două rânduri de incizii. La bază o nodozitate, realizată prin trei incizii. Piciorul fațetat. Portagrafa tubulară. Același tip ca piesa nr. 59. Micăsasa; nr. inv. v/42154. Inedită (Fig. IX/62).
63. Bronz, fragmentară, L = 4,3 cm; aceeași descriere ca la piesa precedentă. În plus, pe corp apare o incizie în cruce. Același tip cu piesa nr. 62. Micăsasa; nr. inv. v/42194. Inedită (Fig. IX/63).
64. Bronz, întreagă, L = 5,3 cm; aceeași descriere ca la piesa nr. 58. Același tip cu piesa nr. 62. Micăsasa; nr. inv. 43883. Inedită (Fig. IX/64).
65. Bronz, fragmentară, L = 3 cm; brațele sunt scurte, corpul de formă trapezoidală are un ornament format din două registre de incizii longitudinale. La baza capului o spiră. Fibulă cu piciorul întors pe dedesubt, varianta cu corpul trapezoidal. Potaissa⁵³, Singidunum⁵⁴. Prima jumătate a sec. III d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42185. Inedită (Fig. IX/65).
66. Bronz, întreagă, L = 3,7 cm; brațele sunt scurte, realizate prin ciocănire, în interior o tijă ce prinde acul. Sistemul de închidere prin balama. Corpul trapezoidal are două rânduri de incizii. Piciorul fațetat se repliază formând portagrafa ce este prinsă de corp prin trei spire. Același tip cu piesa nr. 65. Micăsasa; nr. inv. v/42156. Inedită (Fig. IX/66).
67. Bronz, fragmentară, L = 3,8 cm; corpul de formă trapezoidală ornamentat cu două rânduri de incizii. Același tip cu piesa nr. 65. Micăsasa, 1991. Inedită (Fig. IX/67).
68. Bronz, fragmentară, L = 6,5 cm; brațele sunt masive. Sistem de închidere prin balama. La cap un buton fațetat. Corpul este fațetat. La bază are trei spire înfășurate. Piciorul de asemenea fațetat. Portagrafa tubulară. Fibulă în formă de T. Varianta târzie: Ilișua⁵⁵, Dura Europos⁵⁶. Mijlocul sec. III până la retragerea romană. Micăsasa; nr. inv. v/42167; Inedită (Fig. X/68).
69. Bronz, email, fragmentară, L = 3,7 cm; sistemul de închidere prin balama. Corpul piesei este trapezoidal în interiorul chenarului un ornament format din cercuri concentrice, umplute cu email galben, marginea cu email verde. Piciorul mic este ornamentat cu incizii. Portagrafa trapezoidală. Fibulă emailată, varianta cu corpul trapezoidal. Siscia⁵⁷. Secolul II d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/43874. Inedită (Fig. X/69).
70. Bronz, fragmentară, L = 3,4 cm; corpul plat este traforat cu motive în formă de pelta și romb. Sistemul de închidere prin balama. Piesa a fost reparată în

⁴⁹ Informație amabilă M. Bărbulescu.

⁵⁰ N. P. Toll, în *Excavation at Dura Europos Final Report*, 4, 4, New Hawen. 1949, pl. XI 36.

⁵¹ I. H. Crișan, *op. cit.*, pl. IX/2.

⁵² E. Paték, *op. cit.*, pl. XXIV/12.

⁵³ M. Bărbulescu, *op. cit.*, p. 144, fig. 32/10.

⁵⁴ D. Bojović, *op. cit.*, pl. XXXII/312.

⁵⁵ D. Protase, S. Cociș, C. Gaiu, în *Revista Bistriței*, VII, Bistrița, 1993, fig. 5.

⁵⁶ N. P. Toll, *op. cit.*, fig. XI/31.

⁵⁷ E. Paték, *op. cit.*, pl. XIV/8.

- antichitate. Acul de bronz înlocuit cu un ac de fier, azi pierdut. Fibulă plată, varianta cu corpul traforat. Gherla⁵⁸, Lauriacum⁵⁹. Secolul II—III d.Ch. Micăsasa, 1992. Inedită (Fig. X/70).
71. Bronz, întreagă, D = 4 cm; sistemul de închidere prin balama. Corpul rotund cu capetele prinse. Ornamentat cu trei butoane. Fibulă cataramă. Lauriacum⁶⁰. Sec. II—III d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/43884. Inedită (Fig. X/71).
72. Fier, fragmentară, L = 1,1 cm; se păstrează resortul cu 6 spire. Sec. III d.Ch. Micăsasa; nr. inv. 42203. Inedită (Fig. XI/72).
73. Bronz, fragmentară, L = 0,5 cm; resort format din 6 spire. Sec. II—III d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42150. Inedită (Fig. XI/73).
74. Bronz, fragmentară, L = 0,8 cm; se păstrează resortul din 7 spire. Sec. II—III d.Ch. Micăsasa, 1992. Inedită (Fig. XI/74).
75. Bronz, fragmentară, L = 4,2 cm; arc de fibulă cu 5 spițe. Micăsasa; nr. inv. v/42171. Inedită (Fig. XI/75).
76. Bronz, fragmentară, L = 4,6 cm; arc și ac de fibulă cu 4 spire. Sec. II—III d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42173. Inedită (Fig. XI/76).
77. Bronz, fragmentară, L = 3 cm; arc de fibulă cu 4 spire. Sec. II—III d.Ch. Micăsasa, 1994. Inedită (Fig. XI/77).
78. Fier, fragmentară, L = 2,7 cm; ac de fibulă. Sec. II—III d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42153. Inedită (Fig. XI/78).
79. Bronz, fragmentară, L = 3 cm; ac de fibulă. Sec. II—III d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42170. Inedită (Fig. XI/79).
80. Bronz, fragmentară, L = 3 cm; arc și ac de fibulă. Sec. II—III d.Ch. Micăsasa, 1992. Inedită (Fig. XI/80).
81. Bronz, fragmentară, L = 0,5 cm; se păstrează 6 spire. Sec. II—III d.Ch. Micăsasa; nr. inv. v/42161. Inedită (Fig. XI/81).
82. Bronz, fragmentară, L = 2,6 cm; arc și ac de fibulă. Sec. II—III d.Ch. Micăsasa, 1993. Inedită (Fig. XI/82).
83. Bronz, fragmentară, L = 3 cm; resort din 20 spire, coarda și o parte din ac. Micăsasa; nr. inv. v/41174. Inedită (Fig. XI/83).

IOAN MITROFAN — SORIN COCIȘ

LES FIBULES ROMAINES DE MICĂSASA

(Résumé)

Les auteurs présentent un nombre de 83 fibules romaines entières ou fragmentaires découvertes dans l'établissement de Micăsasa (dép. de Sibiu).

Comme type de fibules il y en a: des fibules-soldat (no. 1), des fibules en forme d'arbalète (nos. 2—7), des fibules norico-pannoniennes aux ailettes (nos. 8—9), des fibules puissamment profilées (nos. 10—36), des fibules avec la tête en forme de trompette (nos. 37—40), des fibules avec la tête en forme d'ancre (nos. 41—42), des fibules à genoux (nos. 43—57), une fibule de type sarmatique (no. 53), une fibules zoomorphe (no. 54) et une fibule Aucissa tardif (no. 55), des fibules avec la tête en forme de T (nos. 56—64, 68), des fibules avec le pied replié en dessous (nos. 65—67), une fibule émaillée (no. 69), une fibule plate (no. 70) et une fibule-boucle (no. 71), ainsi que des fragments qu'on peut pas déterminer (nos. 72—83). À l'exception des pièces nos. 2—7, 55, 72 (de fer), toutes les autres sont faites en bronze. Chaque exemplaire a été daté en fonction du contexte archéologique et en tenant compte des analogies provenant des autres sites de la Dacia et des autres provinces de l'Empire.

⁵⁸ S. Cociș, R. Ardevan, R. Pinteș, *op. cit.*, p. 329, pl. V/66.

⁵⁹ W. Jobst, *op. cit.*, pl. 47/327.

⁶⁰ Idem, pl. 51/369.

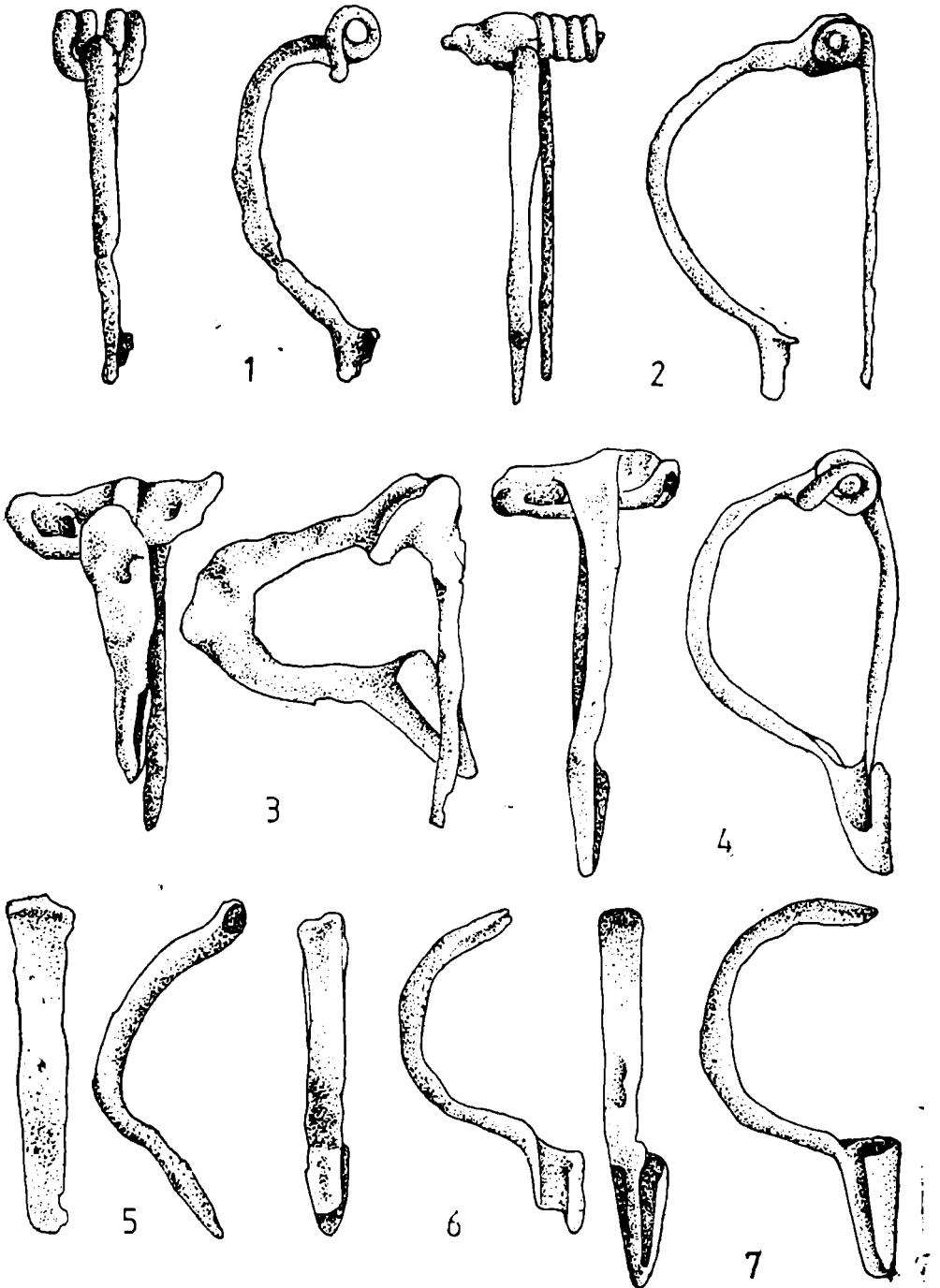

Fig. 1. 1. Fibulă soldat; 2-7. Fibule arăbete.

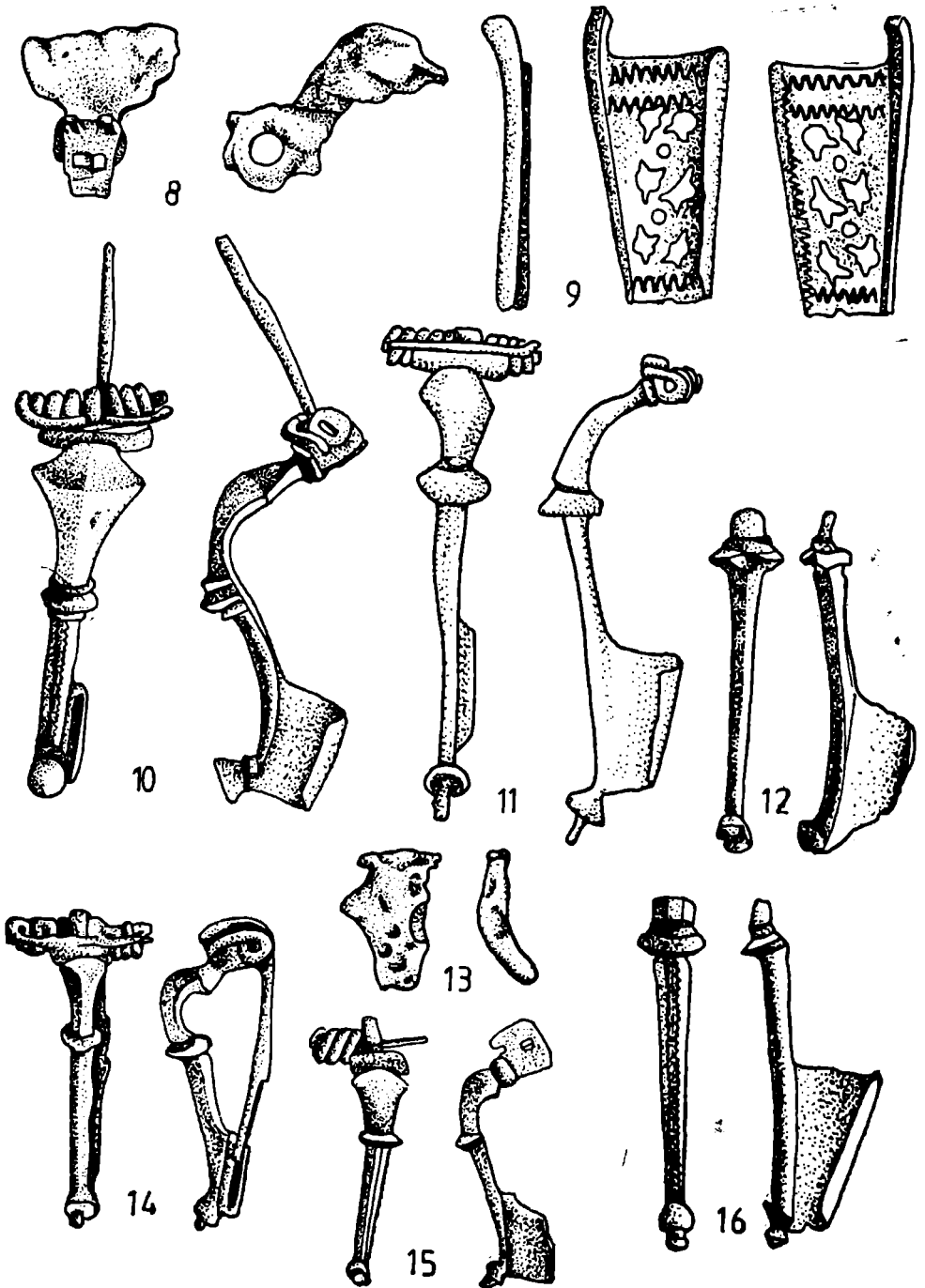

Fig. II. 8-9. Fibule norico-pannonice.; 10-16. Fibule puternic profilate

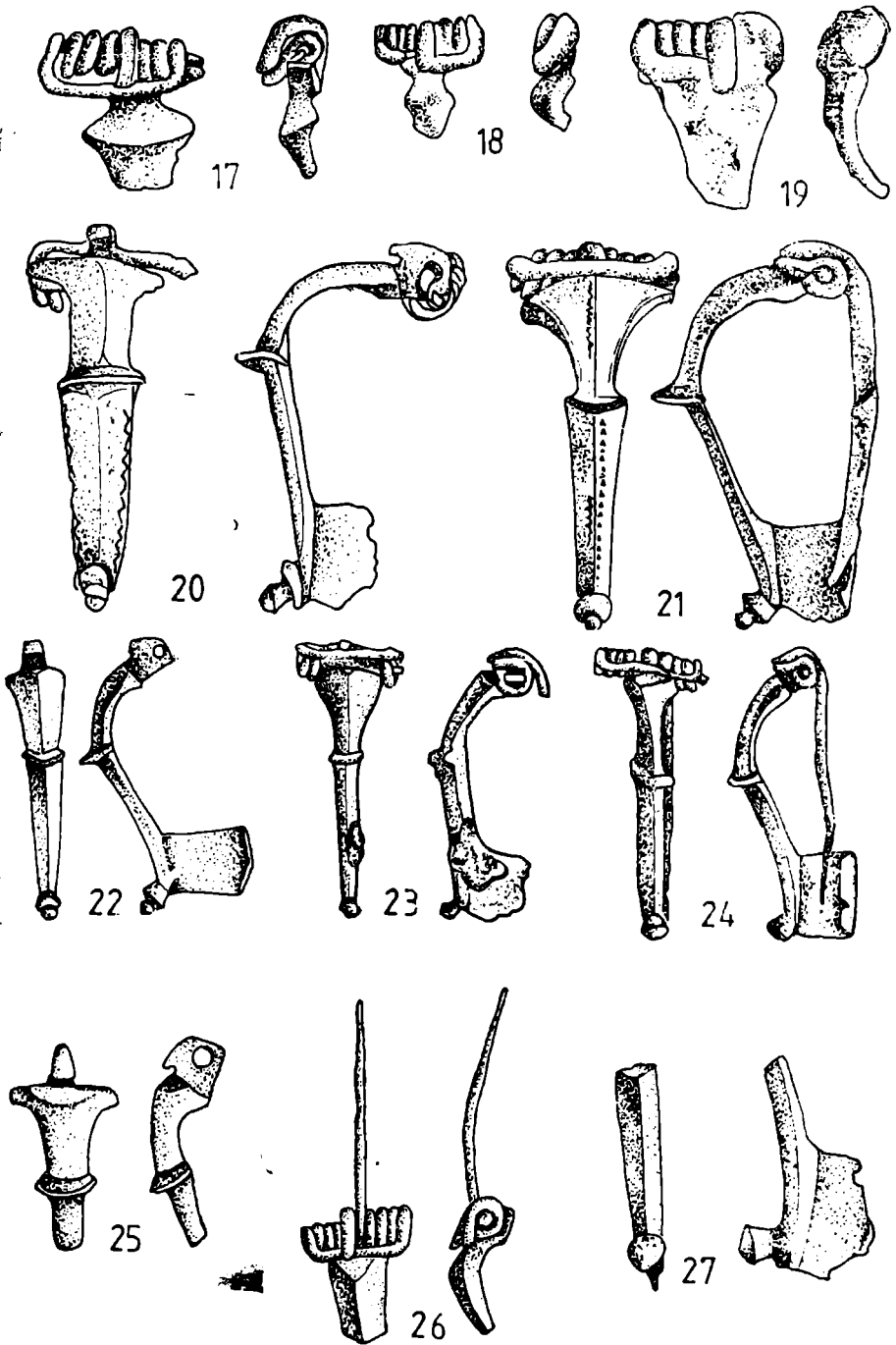

Fig. III. 17-27. Fibule puternic profilate.

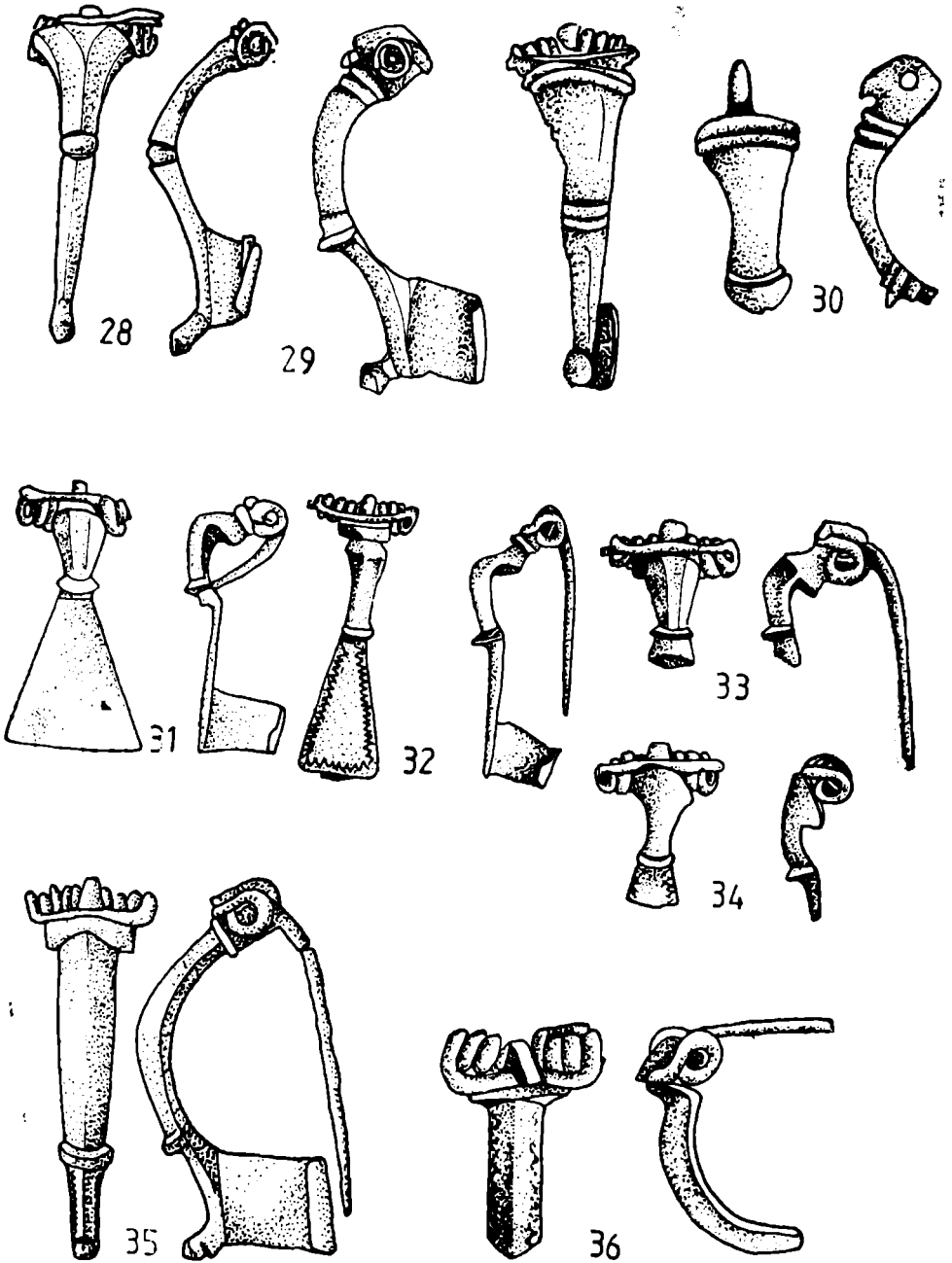

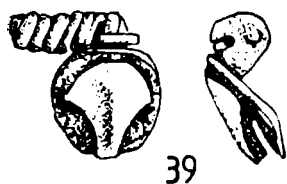
Fig. IV. 28—36. Fibule puternic profilate.

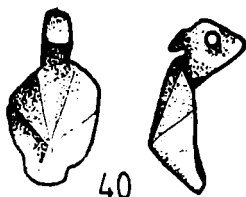
37

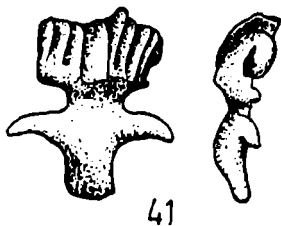
38

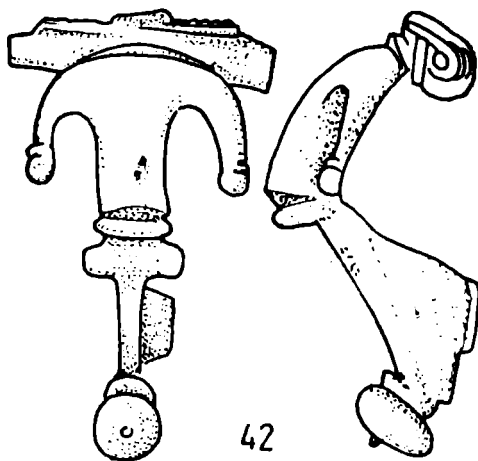
39

40

41

42

Fig. V. 37-40. Fibule trompetă ; 41-42. Fibule ancoră.

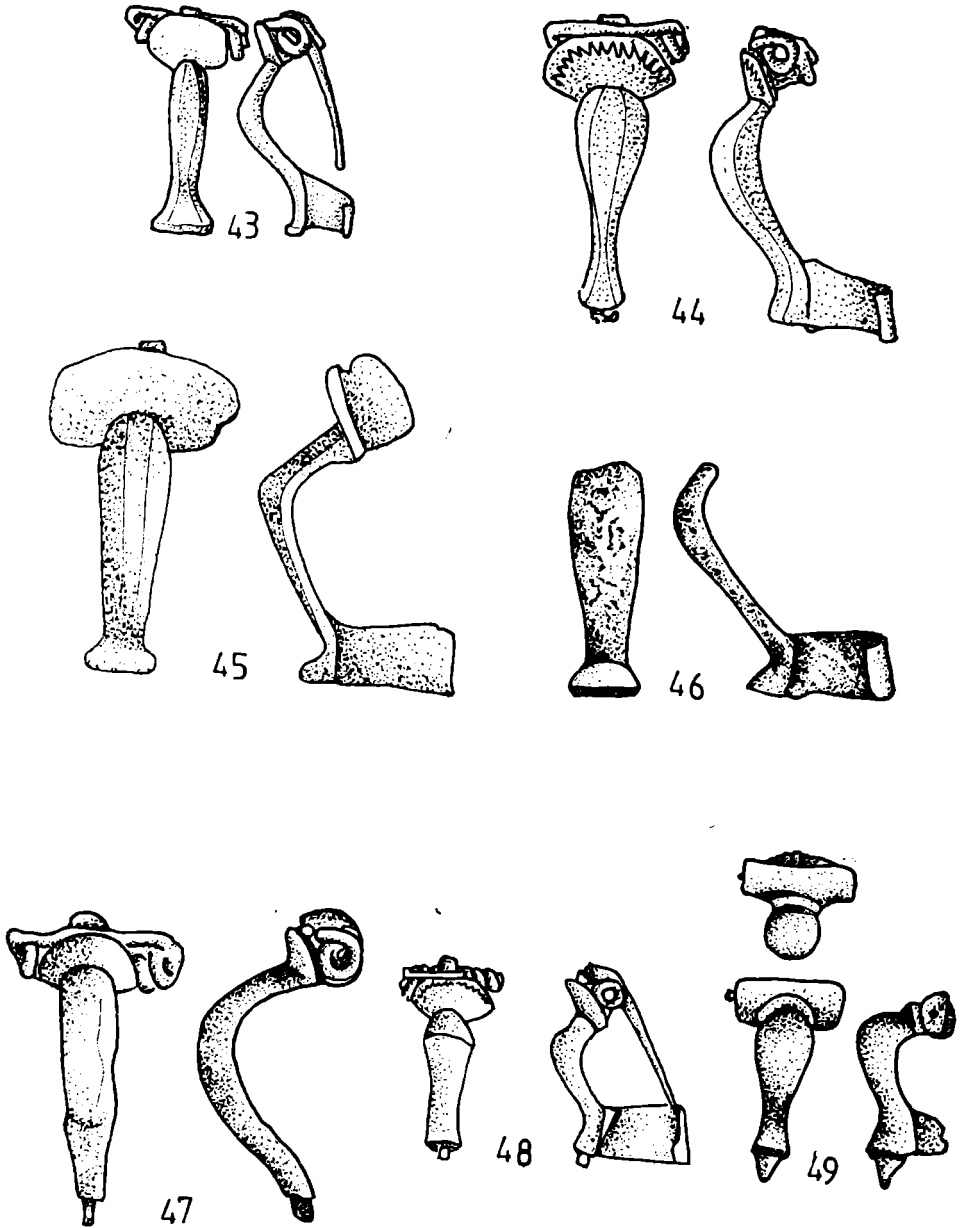
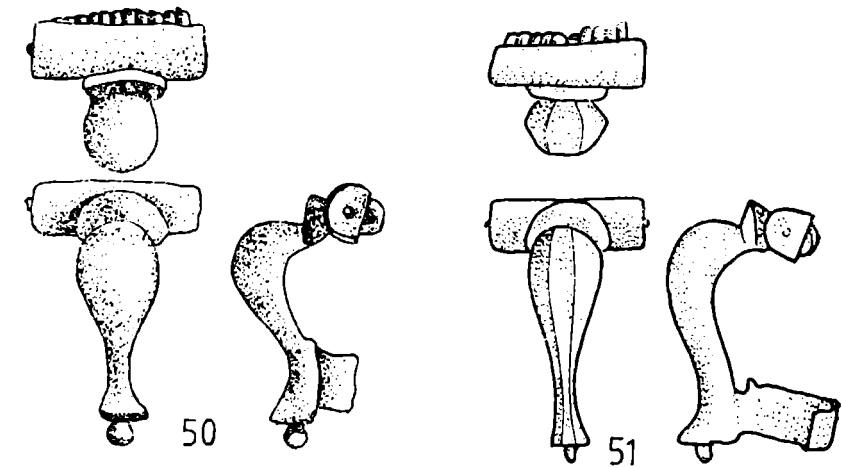
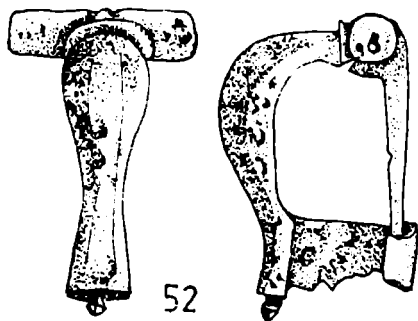

Fig. VI. 43—49. Fibule cu genunchi.

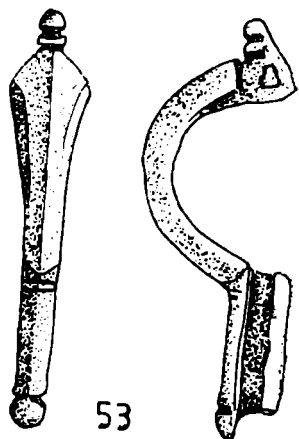

50

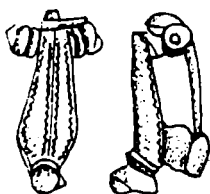
51

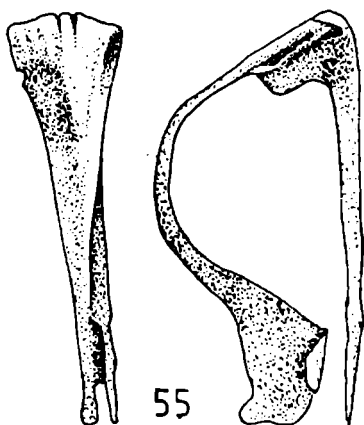
52

53

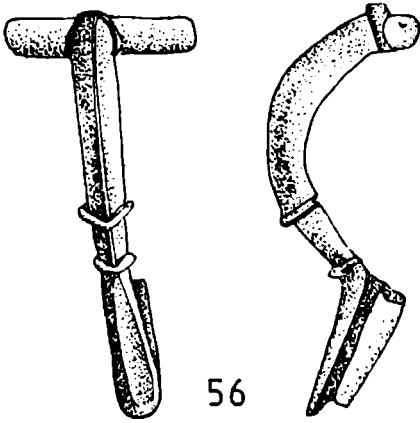

54

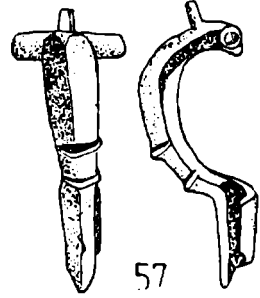

55

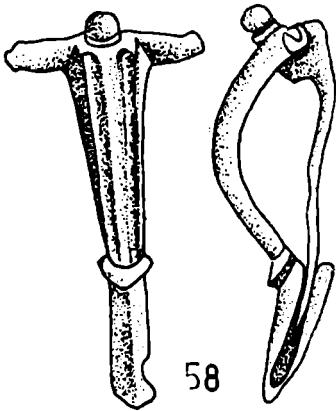
Fig. VII. 50--52. Fibule cu genunchi ; 53. Fibulă sarmatică ; 54. Fibulă zoomorfă ; 55. Fibula Aucissa târzic.

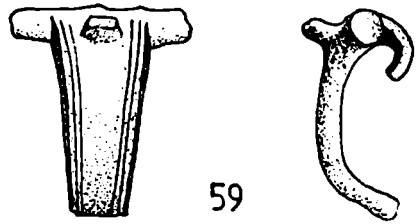
56

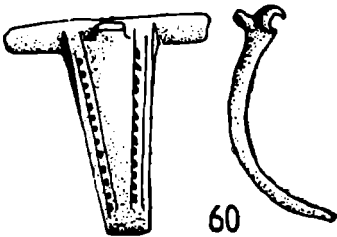
57

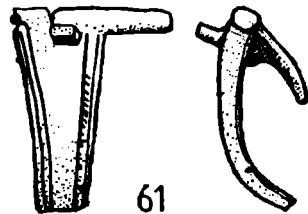
58

59

60

61

Fig. VIII. 56–61. Fibule în formă de T.

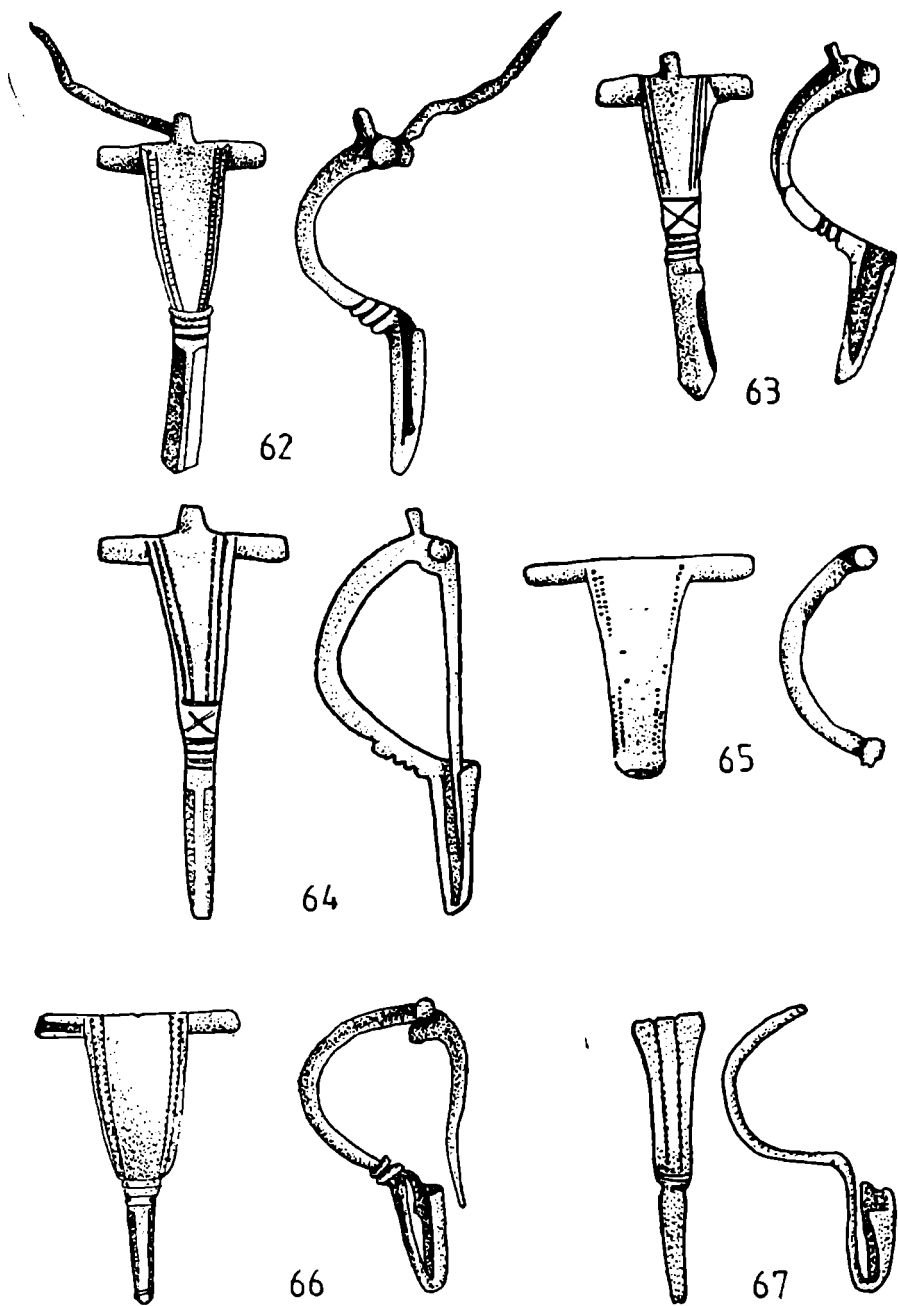

Fig. IX. 62-64. Fibule în formă de T; 65-67. Fibule cu piciorul întors pe dedesubt.

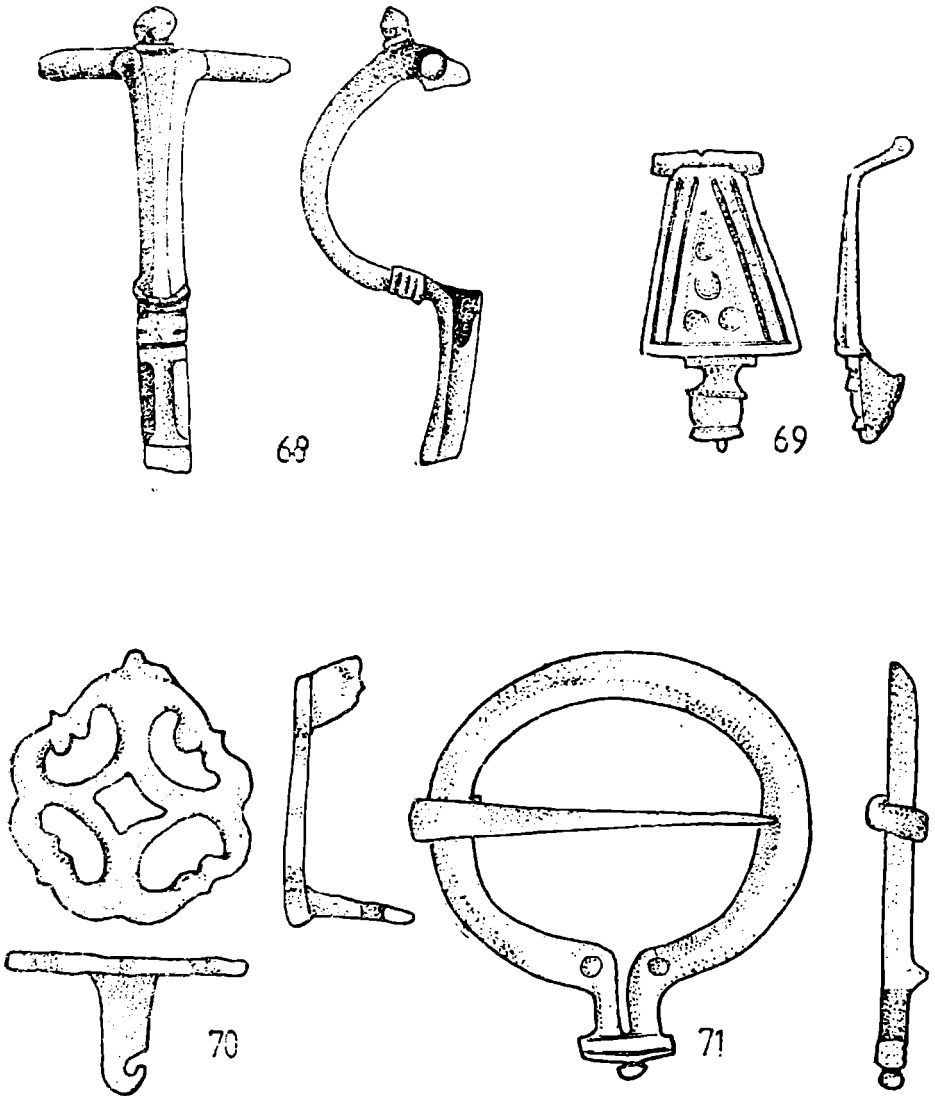

Fig. X. 68. Fibulă în formă de T; 69. Fibulă emailată; 70. Fibulă traforată; 71. cataramă.

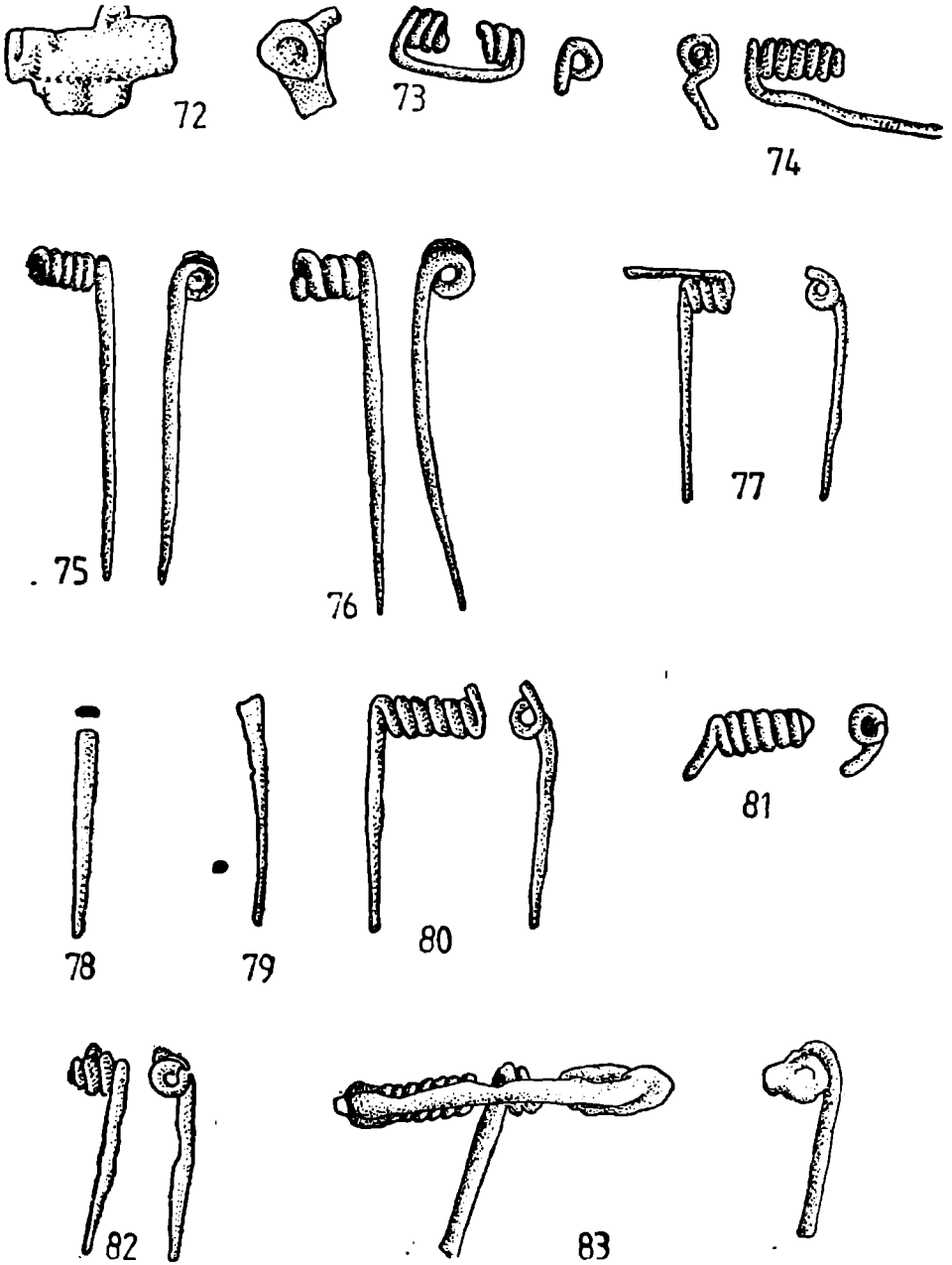

Fig. XI. 72-83. Fragmente de fibule.